

บุญคือปัจจัยพื้นฐานของชีวิต : บทวิเคราะห์จากปัญหาในสังคมไทย

ธีรโชติ เกิดแก้ว*

บทคัดย่อ

บุญในทัศนะของพระพุทธศาสนาจัดเป็นพื้นฐานของชีวิตด้านจิตใจที่เชื่อมโยงชีวิตทั้งหมดเข้าด้วยกัน มิได้จำกัดอยู่เฉพาะชีวิตมนุษย์เท่านั้น แต่หมายถึงชีวิตทั้งหมดของโลก ทั้งคน สัตว์ พืชที่ต้องอาศัยบุญคอยสนับสนุนส่งเสริมให้ดำเนินไปอย่างปกติสุข การเข้าใจเรื่องบุญที่ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้เราเห็นความสำคัญของบุญและปฏิบัติตนตามหลักการสร้างบุญ ขจัดบาปที่เป็นตัวการทำลายบุญหรือความสมดุลของชีวิตอันจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาสังคม เช่น การฆาตกรรม การละเมิดทรัพย์สินของกันและกัน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ถ้าวิเคราะห์ลงไปรายละเอียดแล้วจะได้ข้อสรุปว่าผู้ที่สร้างปัญหาดังกล่าวขาดปัจจัยพื้นฐานของชีวิตที่เรียกว่าบุญทั้งสิ้น

คำสำคัญ : บุญ

บทนำ

ผู้อ่านอาจได้ยินคำพูดที่ว่า “ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ” หมายความว่า มีประชาชนปริมาณมากกว่าร้อยละ 90 ที่นับถือพระพุทธศาสนา จนมีกลุ่มชาวพุทธออกมาเรียกร้องให้ผู้ร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญระบุว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย” เข้าไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่สามารถทำได้อย่างที่ต้องการ เนื่องจากปัจจัยหลายประการ แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาก็ยังคงเป็นสถาบันหลักที่ให้คุณค่าแก่สังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญ เรื่องนี้ศึกษาได้จากข้อสรุปที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2439 : 32) ได้กล่าวไว้ว่า **“บุญกุศลได้สร้างสรรค์สังคมไทยคือชาวบ้านไปวัดด้วยความมุ่งหวังดีต่อพระศาสนา มุ่งหวังกุศลผลบุญที่จะเจริญ**

เพิ่มพูนสืบไปในภายภาคหน้า ไฟจะสร้างสรรค์ความดีต่าง ๆ เห็นว่าความยากให้วัดดีงาม” ค่านิยมเรื่องบุญกุศลได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวพุทธ เช่น การตัดกบฏตรตอนเช้า การทำบุญตัดกบฏในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การรักษาศีล ถวายสังฆทาน การฟังธรรม การสร้างสิ่งต่าง ๆ ถวายวัด เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ ระฆัง พระไตรปิฎก เป็นต้น จัดเป็นค่านิยมทางศาสนาที่ให้ผลดีต่อชีวิตในหลาย ๆ ด้าน เช่น ความสุขทางด้านจิตใจ เป็นพลังที่ให้ความหวังแก่ชีวิตในปัจจุบัน และชีวิตใหม่ที่ดีกว่าเก่า เช่น ร่ำรวย มีปัญญาดี มีผิวพรรณดีกว่าชาติปัจจุบัน เป็นต้น ส่งผลให้เกิดธรรมเนียมการอธิษฐานก่อนหรือหลังทำบุญและได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นการทำตามกันที่เรียกว่า **ทำตามประเพณี** บางครั้งพฤติกรรม

* อาจารย์ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ทางศาสนาดังกล่าวอาจทำไปโดยปราศจากความรู้จักความเข้าใจถึงความหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่แท้จริง ข้อยืนยันเรื่องนี้ได้ศึกษาได้จากงานวิจัยเกี่ยวกับการตกบาตรของสมชาย เกิดแก้ว (2537 : 404) ในประเด็นเรื่องการอธิษฐาน โดยสรุปคือ **ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อธิษฐาน ขอให้มีความสุข แต่มีบางส่วนที่ระบุว่าขอให้ถูกหวย หลีกเลี่ยงโรค สอบได้ กิจการอาชีพรุ่งเรือง เกิดในสวรรค์ มีสมบัติมากมาย ให้ได้ยศตำแหน่ง** ซึ่งไม่ถูกต้องกับหลักการที่แท้จริงในพระพุทธศาสนาที่มุ่งให้คนทำบุญเพื่อลดความต้องการหรือกิเลสลง นับว่าเป็นเรื่องที่ต้องรีบแก้ไขโดยด่วน ก่อนที่จะนำไปสู่รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องบุญขอให้ทำความเข้าใจถึงทฤษฎีทางจิตวิทยาที่ว่าด้วยความดีในพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธศาสนาได้แยกความดีออกเป็น 2 ระดับคือ

1. ความดีในระดับโลกิยะหรือความดีที่เป็นเหตุให้ได้ความดีอย่างอื่น (บุญ) เช่น การรักษาศีล 5 ทำให้คนไม่เบียดเบียนชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง ข้าวสาร ข้อมูลของผู้อื่น และไม่ทำลายตัวเอง ผู้ที่บรรลุความดีในระดับนี้เรียกว่า **กัลยาณชน** และความดีในประเด็นนี้มีเป้าหมายอยู่ที่โลกิยะสุข หมายถึง ความสุขที่ยังติดอยู่กับโลก สามารถผันแปรเป็นความทุกข์ได้ เพราะยังไม่หลุดพ้นจากกิเลสอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นความดีที่ทำให้กิเลสลดลง ดังข้อสรุปของประเวศ วะสี (ม.ป.ป. : 42) ที่ว่า **ความดีในพระพุทธศาสนา หมายถึง มีความเห็นแก่ตัวลดน้อยลง นั่นคือโลภ โกรธ หลงน้อยลงเท่าใด ท่านยิ่งถือว่าเป็นความดีมากขึ้น** จากข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า ความดีระดับนี้เป็นเครื่องขัดเกลาจิตวิญญาณของมนุษย์ให้ประณีตขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความดีในระดับสูงสุด

2. ความดีในระดับโลกุตระ คือความดีสูงสุดหรือความดีที่เป็นเป้าหมายสูงสุด (summum bonum) ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 เป็นความดีที่สามารถละได้ทั้งบุญและบาป ผู้บรรลุความดีในระดับนี้

เรียกว่า **พระอริยบุคคล** (พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์) เป็นชีวิตที่หลุดพ้นจากพันธนาการของชีวิตคือกิเลสตามลำดับ จัดเป็นความดีที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ในความดีทั้ง 2 ประเภทนี้ ความดีในระดับแรกเป็นความดีที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตปุถุชนที่รวมกลุ่มเป็นสังคม เนื่องจากเป็นหลักที่เชื่อมโยงคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นสื่อที่นำไปสู่ความดีที่เป็นเป้าหมายหรือความดีสูงสุดด้วย ปัจจุบันได้เกิดความลัทธิสนต่อเรื่องบุญสำหรับคนบางคน จนทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและคาดหวังว่ามีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งจะได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในหัวข้อต่อไป

ปัญหาเกี่ยวกับบุญ

เมื่อพูดถึงบุญ บางคนอาจกลางแกลงใจว่าบุญคืออะไร บุญมีจริงหรือไม่ หรือเป็นเรื่องที่ศาสนาแต่งขึ้นมาหลอกคน บางคนอาจมองว่าคำสอนเรื่องบุญในศาสนาเป็นเรื่องของการมอมเมาที่ผู้นำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ศาสนาหรือตัวเอง บางคนพอได้ยินคำว่า บุญ ต้องรีบหนีเพราะกลัวบุญ ปัญหาเหล่านี้มีใช่เป็นปัญหาเล็กน้อยและไม่ควรมองข้าม **เนื่องจากมีผลต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาประการหนึ่ง**ด้วยการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการทำบุญของชาวพุทธ อาจต้องมองในหลาย ๆ ด้านเพราะจะทำให้เราเห็นถึงมูลเหตุสำคัญของปัญหา ซึ่งในส่วนนี้ขอกล่าวสรุปถึงปัญหาไว้ 2 ด้าน คือ

1. **ปัญหาเกี่ยวกับประชาชน**ที่มีมูลเหตุมาจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักคำสอนเรื่องบุญ จัดเป็นมูลเหตุหลักของปัญหา แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีหลักการที่มุ่งให้พุทธศาสนิกชนศึกษาทำความเข้าใจหลักคำสอนแล้วนำไปปฏิบัติ (ปฏิบัตินิยม) ไว้ก็ตาม แต่ภาพที่เราเห็นมักจะตรงกันข้าม กล่าวคือมีชาวพุทธจำนวนไม่น้อยที่ไม่สนใจศึกษาทำความเข้าใจหลัก

คำสอนทั้งในแง่ความหมาย วิธีปฏิบัติ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของหลักคำสอนข้อนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะประกอบกิจทางศาสนาแบบตาม ๆ กัน จนกลายเป็น ประเพณีหรือค่านิยม ยั่งยืนวันยิ่งห่างไกลจากความ เป็นจริงมากขึ้น นับว่าเป็นเรื่องที่น่าวิตกอย่างมาก ถ้า หากปล่อยไปตามเวรตามกรรมอย่างที่แล้วมาก็ไม่ทราบ ว่าพระพุทธรูปจะอยู่ยืนยาวถึง 5,000 ปี เหมือน พุทธทำนายหรือไม่ ซึ่งจะขอประมวลปัญหาเกี่ยวกับการ ทำบุญที่เกิดจากมูลเหตุข้อนี้พอสังเขปดังต่อไปนี้

1.1 การทำบุญโดยยึดค่านิยมทางสังคม การทำบุญในลักษณะนี้มักออกมาในรูปของการทำเพื่อ ความมีหน้าตาทางสังคม เข้าทำนองที่ว่า **ต่าน้ำพริกละลาย แม่น้ำ** มีการจัดงานใหญ่โต สังเกตได้จากงานบวชพระ งานแต่งงาน ในงานบุญดังกล่าวจะมีพรหมสมโภชน์ และที่ขาดไม่ได้คือบายมุขได้แก่สุราที่เจ้าภาพนำมา เลี้ยงดูผู้ที่มาร่วมงาน มองในแง่หนึ่งเสมือนเป็น วัฒนธรรมการต้อนรับแขกที่ตกทอดมาช้านาน แต่ถ้า มองอีกด้านหนึ่งก็จะเห็นถึงผลเสียกล่าวคือสุราเป็นสิ่งที่ บันทอนสติปัญญาของคน แม้บางคนอาจมองว่าการ เลี้ยงสุราเป็นทานชนิดหนึ่ง แม้แต่พระโพธิสัตว์คือพระ เวสสันดรก็ยังทำเป็นตัวอย่างมาแล้ว แต่ถ้าพิจารณาให้ ดีจะพบว่าผลบุญที่ได้จากการเลี้ยงสุรามีน้อยกว่าบาย มุขง่าย ๆ ก็คืองานบุญดังกล่าวเต็มไปด้วยร่องรอย แห่งบาป บางครั้งในงานบุญที่กล่าวมาจะมีการฆ่าสัตว์ เพื่อนำมาทำอาหาร เป็นการนำชีวิตของผู้อื่นมาเป็น สะพานเชื่อมต่อบุญที่คิดว่าจะได้รับจากการจัดงานครั้งนี้ ผลกระทบที่ติดตามมาของการจัดงานบุญในลักษณะนี้ เช่น การเป็นหนี้สิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบการทำบุญ ที่เป็นไปตามค่านิยมทำนองนี้อีกมากมาย เช่น ทำบุญ ต้องจารึกชื่อหรือประกาศให้คนอื่นได้รับทราบหรือการ ทำบุญแบบประชันขันแข่งกันเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของ คนในสังคม การจัดงานบุญเพื่อหาเสียงให้คนอื่นชื่นชม

ยกย่องว่าเป็นคนใจบุญ หรือหวังเงินหรือของขวัญที่จะ ได้จากผู้มาร่วมงาน เป็นต้น

1.2 การหวังผลตอบแทนจนเกินความ จริง ปัญหานี้เกิดจากการไม่เข้าใจถึงหลักการและ วัตถุประสงค์ของบุญในแง่ที่ว่าบุญเป็นเรื่องของการลด ความต้องการ แต่การทำบุญในลักษณะนี้กลับเพิ่ม ความต้องการมากขึ้น ตัวอย่างเช่น งานวิจัยเกี่ยวกับ เรื่องการตัดขาดของสมชาย เกิดแก้ว (2537 : 373) พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างบางส่วนระบุว่าตัดขาด**เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีโชคลาภ หมดเคราะห์ ไม่ยากจน สบได้ หายโรค** ซึ่งความปรารถนาทำนองนี้น่าจะได้รับอิทธิพลมา จากอรรถกถาชาดกหรืออรรถกถาธรรมบทที่กล่าวถึง การตั้งความปรารถนาของบุคคลตัวอย่างไว้มากมาย แม้แต่ในบทสัสมโฆทนิยกถาหรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า บทยถา... จะมีคำที่ส่งเสริม สนับสนุนการอธิษฐานไว้โดยสรุปว่า **ขอให้ความปรารถนาที่ท่านตั้งไว้แล้วจงสำเร็จ...** และในบท ให้พรคือบทสัพพี... ก็จะมีคำสนับสนุนเรื่องนี้ก็ว่า **ขอให้ได้พร 4 ประการ คือ อายุ (อายุยืน) วรรณะ (ผิวพรรณหมดจด ผ่องใส) สุขะ (สุขภาพจิตดี) และพละ (สุขภาพทางกายดี)** จนเกิดเป็นค่านิยมของการตั้งความ ปรารถนา แต่ความปรารถนาของบุคคลตัวอย่างใน อรรถกถาเหล่านั้นล้วนเป็นเรื่องที่ดีงาม เป็นความ ปรารถนาที่ลงมือกระทำ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ การตั้งสัจจาธิฐานของพระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ที่ว่า **“จะ เหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็นและกระดูก เนื้อและเลือดใน สรีระจงเหือดแห้งไปเกิด ยังไม่บรรลุมวลที่พึงบรรลุด้วย เรี่ยวแรงของบรูษ ด้วยความเพียรของบรูษ ด้วยความ บากบั่นของบรูษ จักไม่หยุดความเพียร”** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/5/61)¹ จากข้อความนี้ จะเห็นถึงสาระสำคัญของการอธิษฐานที่แท้จริงคือเป็น การอธิษฐานเพื่อจะกระทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป มิใช่เป็น การขอให้บุญตนบันดาลให้ได้สิ่งนั้นสิ่งนี้เหมือนอย่างนี้

1 หลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีหลักการดังนี้คือตัวเลขแรกหลัง พ.ศ. หมายถึง เล่มที่ ตัวเลขที่สอง หมายถึง ข้อที่ ตัวเลขที่สาม หมายถึง หน้า จากตัวอย่างก็คือพระไตรปิฎกเล่มที่ 20 ข้อที่ 5 หน้า 61 การอ้างอิงในที่อื่น ๆ ก็ใช้หลักการนี้

ชาวไทยบางคนอ่อนน้อมให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลให้ได้สิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการ

1.3 การพหฺนเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานบุญ เช่น งานบำเพ็ญกุศลศพในบางท้องที่ที่มีการพหฺนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เป็นการนํอบายมุขที่พระพุทศศาสนา กล่าวว่าเป็นบาปไปปะปนกับงานบุญที่มีวัตถุประสงค์ให้คนเข้าใจ ชีวิตและอุทิศส่วนกุศลหรือความดีให้แก่บุคคลที่ตายไปแล้ว

1.4 การทำบุญตามประเพณีโดยปราศจากความเข้าใจสาระของพิธีกรรมนั้น ๆ เช่น การตักบาตรเฉพาะวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา การแห่เทียนเข้าพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การบวชในระยสั้น ๆ เพียงแค่ 7 วัน 15 วัน หรือ 1 เดือน โดยผู้เข้าไปบวชส่วนหนึ่งไม่ได้ตั้งใจเข้าไปศึกษาหลักคำสอน แต่บวชกันตามประเพณีเพื่อให้ได้ชื่อว่าบวชตามค่านิยมของชาวไทยพุทธในอดีตก็เพียงพอแล้ว ทำให้ไม่ได้หลักการที่เป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่มีเป้าหมายคือความสุขในปัจจุบันและอนาคต กลายเป็นการสูญเปล่าโดยไม่ได้สิ่งที่ดีงามติดตัวมาเหมือนอย่างคนไทยในอดีตปฏิบัติกัน

2. ปัญหาเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ อาจเรียกว่า บุญญกเขตที่ไม่ดี หมายถึง พระสงฆ์ที่ชาวพุทธเชื่อกันว่าเป็นเนื้อนาบุญ (พระสงฆ์ในที่นี้หมายถึง **พระอริยบุคคล** 4 จำพวก คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์) แต่พระสงฆ์ในปัจจุบันเรียกว่า **สมมุติสงฆ์** จะอย่างไรก็ตามก็ถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดอริยวงศ์ของพระพุทศศาสนาให้คงอยู่ ซึ่งอาจจะท่อนถึงปัญหาที่เกิดจากมูลเหตุข้อนี้ดังต่อไปนี้

2.1 การประพฤติดิผิดพระธรรมวินัยซึ่งเราจะพบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของพระภิกษุหรือสามเณรบางรูปที่ตกเป็นข่าวสร้างความมัวหมองให้แก่พระพุทศศาสนา เป็นเหตุให้ชาวพุทธบางส่วนที่เปราะบางเลื่อมศรัทธาและมองพระสงฆ์อย่างกลางแกลงใจบางคนอาจมองว่าพระสงฆ์ไม่ใช้บุญญกเขตอย่าง

กล่าวอีกต่อไป

2.2 การสอนหลักบุญที่ผิด ๆ เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตามกันอย่างผิด ๆ ตัวอย่างเช่น การสอนให้คนบริจาคมาก ๆ หรือสร้างสิ่งที่ใหญ่โตโดยให้เหตุผลว่าจะทำให้ได้บุญมากเป็นพิเศษ ประเด็นนี้ถ้ามองในแง่ของวัตถุประสงค์เหมือนจะถูกตอง เหมือน ๆ กับว่าถ้าใครทำงานมากหรือทำงานชิ้นใหญ่ ๆ ก็น่าจะได้ผลตอบแทนที่สูง แต่กรณีเรื่องบุญในพระพุทศศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่วัตถุประสงค์เท่านั้น แต่ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ เกี่ยวข้องด้วย เช่น วัตถุประสงค์หรือทำบุญได้มาอย่างบริสุทธิ์หรือไม่ สิ่งที่จะสร้างเป็นประโยชน์หรือไม่ และที่สำคัญคือเจตนาของผู้ทำบริสุทธิ์หรือไม่ เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้วจะเห็นว่าบุญไม่ได้อยู่ที่ปริมาณของวัตถุว่ามากหรือน้อยแต่เพียงองค์ประกอบเดียว การทำบุญในลักษณะนี้ส่งผลให้เกิดค่านิยมเรื่องการแข่งขันกันสร้างสิ่งใหญ่โต เช่น พระพุทศรูปองค์ใหญ่ที่สุด กลองใบใหญ่ที่สุด เป็นต้น

2.3 การโฆษณาชวนเชื่อที่เกินจริง เรื่องหนึ่งที่จะนํามากกล่าวในที่นี้คือการติดป้ายโฆษณางานบุญปิดทองฝังลูกนิมิต ความจริงวัตถุประสงค์ของการผูกพัทศสิมาหรือที่เรียกกันว่างานฝังลูกนิมิต เป็นสังฆกรรมที่ต้องการชี้ว่าสถานที่ที่ตรงนี้เป็นเขตของพระสงฆ์ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้แก่พระสงฆ์ (พระราชทานวิสุงคามสีมา) แต่ทุกวันนี้จะมีการโฆษณาว่าทำให้ได้บุญอย่างนั้นอย่างนี้ อีกตัวอย่างคือพิธีพุทศภิเสกที่มีการโฆษณาชวนเชื่อถึงความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ที่ผิดไปจากหลักการทางพระพุทศศาสนาทำให้ประชาชนหลงเชื่อ แม้ว่าพระพุทศศาสนาจะกำหนดคุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกาไว้ข้อหนึ่งคือ **“อย่าเชื่อมงคลตื่นข่าว”** ซึ่งบ่งชี้ถึงแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ที่ต้องใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาให้รอบคอบก่อนเชื่อก็ตาม แต่เท่าที่สังเกตเห็นชาวพุทธจำนวนมากมักใช้ศรัทธามากกว่าปัญญา

2.4 การแสวงหาผลประโยชน์เกี่ยวกับ

บุญ กล่าวคืองานบุญหรือพิธีกรรมทางศาสนาหลายอย่างเน้นการแสวงหาเงินเข้าวัดมากเกินไป เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น ซึ่งก็มีทั้งผลดีผลเสีย ผลดีที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ วัดมีรายได้ และนำรายได้เหล่านั้นไปบูรณะซ่อมแซม สร้างสิ่งต่าง ๆ หรือใช้จ่ายในกิจกรรมอื่น ๆ ของวัด ผลเสียที่ติดตามมาคือมีประชาชนบางส่วนที่มองภาพพิธีกรรมที่กล่าวมาในแง่ลบและเกิดความเบื่อหน่ายในบุญ เนื่องจากในเทศกาลงานบุญดังกล่าวจะมีการแจกของกฐิน ซองผ้าป่าเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริจาค

2.5 การแอบแฝงเข้าไปหาผลประโยชน์ของกลุ่มคนหรือบางคน เช่น การปลอมตัวบวชเข้าไปบิณฑบาต เรียกรับเงินจากชาวบ้านหรือหาวิธีการหลอกลวงชาวบ้านด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา เช่น หลอกให้ดูดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ เป็นต้น จนทำให้มีผู้ที่หลงเชื่อและตกเป็นเหยื่ออยู่บ่อยครั้งหรืออาจใช้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาผสมผสานกับลัทธิอื่น ๆ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ เช่น การจัดสวดภาณยักษ์ การโถ่ชีวิตโค กระบือ เป็นต้น เฉพาะที่เป็นการกระทำเพื่อหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเอง เมื่อชาวบ้านได้ทราบข่าวหรือเห็นพฤติกรรมของกลุ่มคนดังกล่าวก็พลอยเสื่อมศรัทธาจากพระพุทธศาสนาพากันเบื่อหน่ายเรื่องบุญไป

ข้อสรุปของปัญหาเกี่ยวกับบุญที่กล่าวมาทั้งหมดมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักคำสอนที่ว่าด้วยบุญทั้งสิ้น มีคำถามที่ติดตามมาประการหนึ่งคือพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ทำไมพุทธศาสนิกชนจำนวนมากยังไม่เข้าใจคำว่าบุญอย่างถูกต้อง คำตอบเรื่องนี้มีหลาย ๆ ประเด็น อาจเป็นเพราะพุทธศาสนิกชนเหล่านั้นไม่สนใจที่จะศึกษาทำความเข้าใจหลักคำสอน มองว่าการศึกษาหลักคำสอนเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ส่วนตนมีหน้าที่เพียงให้การทำงานบำรุงเท่านั้น จึงทำให้การปฏิบัติกิจทางศาสนาขึ้นอยู่กับผู้นำทางศาสนาและค่านิยมทางสังคม

ความหมายของบุญ

จากข้อสรุปถึงมูลเหตุของปัญหาในหัวข้อที่แล้วคือความไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักการเกี่ยวกับบุญ เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในเรื่องนี้อันดับแรกขอให้ทำความเข้าใจความหมายของคำว่าบุญสักเล็กน้อย ซึ่งความหมายของคำว่าบุญโดยสรุปมี 2 ประเด็นหลัก คือ

1. บุญที่เป็นเหตุ หมายถึง ภาวะที่ขจัดหรือลดกิเลส ขอให้ดูความหมายที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2529 : 263) ได้กล่าวไว้ว่า **ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในจิตสันดานแล้วชำระจิตสันดานนั้นให้หมดจดผ่องแผ้ว ชื่อว่าบุญ** ถ้าพิจารณาถึงประเด็นนี้จะได้อธิบายว่าการทำบุญในพระพุทธศาสนาจะต้องลดความต้องการหรือลดกิเลส มิใช่เพิ่มกิเลส เห็นได้จากข้อสรุปของปิ่น มุทุกันต์ (2527 : 12) ที่ว่า **การทำให้คุณภาพของจิตดีขึ้นเรียกว่าทำบุญ** ดังนั้นการทำบุญในลักษณะใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อเพิ่มความต้องการหรือเพิ่มพูนกิเลส เช่น การทำบุญเพื่อความมีหน้าตา ชื่อเสียง หรือหวังผลตอบแทน เช่น ผู้สมัครลงรับการเลือกตั้งไปสร้างสะพาน บริจาคเงินสร้างวัดเพื่อให้ประชาชนในเขตนั้นเห็นความดีของตนแล้วเลือกเข้าไปบริหารบ้านเมือง เป็นต้น จัดเป็นการทำบุญที่ผิดหลักการข้อนี้

2. บุญที่เป็นตัวผล หมายถึง ความสุขที่เกิดจากการลดความต้องการหรือกิเลสลงตามข้อ 1 เป็นความสุขที่มีอาจชั่งหรือวัดดวงได้เหมือนวัตถุอื่น ๆ แต่เราจะเห็นว่ามิชชาตพุทธบางคนพยายามวัดบุญด้วยวัตถุกล่าวคือใครบริจาคเงินมาก สร้างสิ่งใหญ่ ๆ หรือจัดงานได้ยิ่งใหญ่จะถือว่าได้บุญมากเป็นพิเศษ ซึ่งผิดจากหลักการข้อนี้ ดังนั้นบุญในความหมายนี้จึงมิใช่เรื่องที่น่ากลัวเหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **“ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าได้กลัวบุญเลย คำว่าบุญนั้น เป็นชื่อของความสุข”** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 17/200/199) หรือ **“หากบุคคลทำบุญก็ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้”** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 :

25/118/68) แต่ปัจจุบันชาวพุทธบางส่วนได้ทำให้บุญ เป็นเรื่องที่น่ากลัวสำหรับชาวพุทธบางคน ตัวอย่างเช่น นาย ก. นาย ก.เทศมนตรีไปร่วมงานทอดกฐินที่วัดแห่งหนึ่ง เมื่อจะบริจาคเงินทำบุญก็เกรงไปว่าถ้าบริจาคน้อยจะทำให้คนติฉินนินทา ไม่สมกับฐานะทางสังคมของตน จึงจำเป็นต้องบริจาคมามากๆ เพื่อให้คนในสังคมนั้นยอมรับ จากความหมายของบุญทั้ง 2 ข้อสามารถสรุป เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ง่าย ๆ ตามแนวคิดของ สุชีพ ปุญญานุภาพ (2535 : 126) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของบุญแยกออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ

1. กล่าวโดยสภาพ ได้แก่ภาวะที่ชำระสันดาน ให้ผ่องใส

2. กล่าวโดยเหตุ ได้แก่การทำความดี
3. กล่าวโดยผล ได้แก่ความสุข

พิจารณาจากความหมายที่กล่าวข้างต้นอาจสรุปถึงภาพรวมได้ว่า **บุญคือผลที่เกิดจากการกระทำทางกาย วาจา ใจที่ประกอบด้วยเจตนาดีอันเป็นเครื่องชำระใจให้สะอาด ผ่องใส บริสุทธิ์โดยมีความสุขเป็นผล** (สมชาย เกิดแก้ว. 2537 : 18) จะเห็นว่าถ้าเราเข้าใจความหมายของคำว่าบุญดังกล่าวแล้ว จะทำให้เราได้แนวทางปฏิบัติต่อเรื่องบุญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยมีข้อสรุปดังนี้

1. การทำบุญจะต้องลดความชั่วร้ายภายในจิตใจ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น
2. การทำบุญจะต้องได้ความสุข มิใช่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งแก่ผู้ทำ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสังคม

แนวทางปฏิบัติต่อเรื่องบุญทั้ง 2 ข้อ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับชาวพุทธโดยเฉพาะผู้นำ คือ พระสงฆ์ และผู้นำพิธีหรือฆราวาสที่จะเป็นผู้กำหนดวิธีปฏิบัติและกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการที่เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของคำว่าบุญ มิใช่ทำไปเพื่อหวังผลตอบแทนหรือทำตามกันเป็นประเพณีเพื่อสืบต่อให้คงอยู่เท่านั้น

มรรคาแห่งบุญ

คำว่า **มรรคา** ในที่นี้ หมายถึง ที่มาของบุญคือหลักคำสอนที่เกี่ยวกับบุญ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนี้ให้มากขึ้น ขอยกตัวอย่างของหลักคำสอนที่เกี่ยวกับที่มาของบุญซึ่งท่านกล่าวสรุปไว้ 3 ประการ เรียกตามชื่อหัวข้อว่า **บุญกิริยาวัตถุ** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 23/36/294) หมายถึง ที่ตั้งแห่งบุญหรือบ่อเกิดของบุญมี 3 ประการ คือ

1. ทาน หมายถึง การให้
2. ศีล หมายถึง ข้อฝึกหัดกาย วาจาให้เป็นปกติ

3. ภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความตั้งมั่น (สมาธิ) และเกิดความรู้ที่ถูกต้อง (ปัญญา)

จากหลักการ 3 ข้อนี้ สามารถโยงไปสู่ความจริงประการหนึ่งที่ปรากฏในสังคมไทยและกำลังเป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้คือชาวพุทธบางคนไม่เข้าใจว่ามีวิธีการใดบ้างที่ทำให้เกิดบุญหรือความดี ซึ่งจากหัวข้อที่แล้วผู้อ่านคงเข้าใจแล้วว่าบุญคืออะไร ลำดับต่อไปให้ทำความเข้าใจคำว่าบุญเพิ่มเติม เพื่อให้เห็นวิธีปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นขอให้ศึกษาคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับบุญ (ไวพจน์) ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรา-ลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (2530 : 23) ทรงรวบรวมไว้ 6 ประการ คือ

1. กุศล แปลตามรากศัพท์ว่า ความฉลาด หมายถึง ความฉลาดในการกระทำ ตัวอย่าง เช่น กุศลมูล 3 คือ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง เป็นต้น จัดเป็นบุญชนิดพิเศษที่ยิ่งทำยิ่งได้มาก

2. สุกฺขะ หมายถึง การกระทำที่ดีงาม ตัวอย่างเช่น การกระทำดีทางไตรทวาร คือ กายกรรม มี 3 เรื่อง คือไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนชีวิตอื่น ไม่ล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น และไม่ล่วงละเมิดทางเพศกับบุคคลที่ไม่ใช่สามีหรือภรรยาของตน วิจิตรกรรม มี 4 เรื่อง คือไม่พูดเท็จ พูดแต่เรื่องที่เป็นจริง ไม่พูดคำหยาบคาย พูดแต่คำที่ไพเราะที่สุภาพชนใช้พูดกัน ไม่พูดคำส่อ

เสียดคือคำพูดที่ขู่งให้คนอื่นแตกแยกกัน แต่พูดคำที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดความปรองดองสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน และไม่พูดเพื่อจ้อ หมายถึง คำพูดที่หาสาระประโยชน์ไม่ได้ พูดแต่คำที่มีสาระประโยชน์ต่อผู้ฟัง และมโนกรรม มี 3 เรื่องคือไม่โลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น ไม่พยายามเอาของของคนอื่น และมีความคิดเห็นที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เป็นต้น จะเห็นว่าการกระทำทั้ง 10 เรื่อง จากหัวข้อใหญ่ 3 ข้อ เป็นการกระทำที่ฉลาด ก่อให้เกิดความดีงามที่เรียกว่า บุญทั้งสิ้น

3. สุกกะ หมายถึง ธรรมชาติ ซึ่งก็ได้แก่ กุศลธรรมทั้งหมด ตัวอย่างได้ยกไว้แล้วในข้อ 1

4. บุญ หมายถึง สภาวะที่ชำระจิตของคนให้สะอาดและความสุขที่เกิดจากภาวะที่จิตสะอาดนั้น

5. รัมมะ หมายถึง ความถูกต้องดีงามหรือสภาวะที่รักษาปฏิบัติไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่วและความชั่ว

6. สุจริต หมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องเรียกว่า กุศลกรรมบถ 10 ประการ ตามที่กล่าวแล้วในข้อที่ 2

จากชื่อที่เกี่ยวข้องกับบุญจะเห็นว่าการทำบุญมีความหมายที่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อลดกิเลสที่เป็นอำนาจไฝต่ำทั้งสิ้น มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสะสมหรือพอกพูนกิเลสแต่อย่างใด เพื่อให้เห็นที่มาแห่งบุญชัดเจนยิ่งขึ้น ขอขยายหลักการเกี่ยวกับการทำบุญที่เรียกว่า **บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ** (พระเทพเวที. (ประยูรย์ ปยุตโต) 2532 : 110) คือ

1. ทานมัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการให้แยกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของ เป็นวิธีการช่วยลดช่องว่างในสังคม

1.2 ธรรมทาน การให้ธรรมะ ความรู้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เป็นการให้ที่ยั่งยืนได้ เพราะทำให้ความรู้ที่เป็นอารยธรรมของโลกสืบต่อและพัฒนาการมาเป็นลำดับ เป็นวิธีการที่ช่วยลดปัญหา

สังคมที่เกิดจากการประทุมิชอบในทุกด้าน

1.3 อภัยทาน การให้อภัย การให้หัวใจต่อกันเป็นการให้ที่ไม่รู้จักหมดอันเป็นแนวทางจัดปัญหาความรุนแรงหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

2. สีสัมย บุญหรือความดีที่เกิดจากการรักษาศีล ตัวอย่างเช่น ศีล 5 ที่มุ่งให้คนไม่ละเมิดสิทธิของกันและกันในเรื่องของชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง ข้อมูลข่าวสาร และการไม่ทำลายตัวเองด้วยการเสพสิ่งมีนเมา เป็นการลดปัญหาที่เกิดจากการละเมิดสิทธิของผู้อื่นและการทำลายตัวเอง

3. ภาวนามัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการอบรมจิตให้สูงขึ้น ซึ่งในข้อนี้ พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) (2536 : 39) ได้อธิบายถึงภาวนาไว้ 4 ประการคือ

3.1 กายภาวนา หมายถึง การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม

3.2 ศีลภาวนา หมายถึง การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้อื่นและการทำลายตัวเอง

3.3 จิตภาวนา หมายถึง การทำจิตใจให้เจริญองงามขึ้นในความดี ความเข้มแข็ง มั่นคง สงบสุข และเป็นอิสระ เป็นวิธีการลดปัญหาทางจิต

3.4 ปัญญาภาวนา หมายถึง การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความคิดหาเหตุผล และการหยั่งรู้ความจริงจนเข้าถึงอภิสภาพ มีชีวิตที่ดีงาม ปลอดภัย ปราศจากปัญหา เป็นวิธีการลดปัญหาที่เกิดจากความเขลา ความไม่รู้จริง

4. อปจายนมัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการประพุดิตนอ่อนน้อมต่อผู้อื่น เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาความแข็งกระด้าง การไม่เคารพเชื่อฟังผู้อื่น

5. เวยยาวัจจมัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการชวนชวาย บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น

หรือสังคม เป็นการลดปัญหาที่เกิดจากการไม่เสียสละหรือความเห็นแก่ตัว

6. ปัตติทานมัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการให้ความดี การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาความเสื่อมทรามด้านศีลธรรม การหวงความดี

7. ปัตตนาโมทนามัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการชื่นชมความดี ความสำเร็จของผู้อื่น เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาที่เกิดจากความอิจฉา ริษยา การกลั่นแกล้งปัญหาคนดีไม่ได้รับการสนับสนุนหรือถูกขัดขวาง

8. ธรรมัสสวนมัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการฟังธรรม การศึกษาเรื่องที่เป็นประโยชน์ ถูกต้อง เป็นจริง เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาความโง่เขลา ความไม่เข้าใจหลักธรรม การเรียนตกต่ำ

9. ธรรมเทศนามัย บุญหรือความดีที่เกิดจากการแสดงธรรมะ การสอนหลักการที่เป็นประโยชน์ เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาสังคมที่เกิดจากขาดการแนะนำในทางที่ถูกต้อง

10. ทิฏฐุชุกรม หมายถึง บุญหรือความดีที่เกิดจากการทำความคิดเห็นของตนให้ตรงคือถูกต้อง ตรงหลักความเป็นจริง เป็นวิธีการช่วยลดปัญหาที่เกิดจากทัศนคติที่ผิด ๆ เช่น การมีค่านิยมที่ผิดในเรื่องเพศ เป็นต้น

จากวิธีการทำบุญทั้ง 10 ประการ จะเห็นว่าบุญมีใช้อยู่ที่การไปทำที่วัดเพียงอย่างเดียว แต่เราสามารถสร้างบุญได้ในชีวิตประจำวันและเมื่อสร้างบุญตามประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมาได้จะช่วยขจัดปัญหาต่าง ๆ ทั้งในระดับปัจเจกชนและสังคม ส่งผลให้ทุกชีวิตมีความสัมพันธ์เชื่อมกันด้วยบุญ เป็นสังคมแห่งสันติสุขที่เป็นเป้าหมายของบุญ ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดไว้ในตอนต่อไป

บุญคือปัจจัยพื้นฐานของชีวิต

เมื่อก้าวถึงปัจจัยพื้นฐานของชีวิต หลายคนอาจมองไปที่ปัจจัย 4 แต่นั่นเป็นปัจจัยพื้นฐานภายนอกที่ตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายที่เป็นไปตาม

ธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยพื้นฐานทางจิตอีกประการหนึ่งที่สำคัญมากนั่นคือบุญ จากตัวอย่างของมรรคาแห่งบุญในหัวข้อที่แล้วจะพบว่าแท้ที่จริงบุญนั้นเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคมที่ไม่มีใครปฏิเสธได้ นอกจากคนไม่รู้ไม่เข้าใจ ก่อนอื่นขอแยกบุญออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บุญเก่า หมายถึง สภาพปรุงแต่งจิตมาดีที่เรียกว่า กุศล ตัวอย่างหลักการข้อนี้คือกุศลมูล 3 ได้แก่ความ ไมโลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง หลักการของบุญในประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดเนื่องจากพระพุทธศาสนา ยอมรับว่าคนตายแล้วเกิดและการเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นสืบเนื่องมาจากกุศลกรรม หมายถึง กรรมดีหรือที่เรียกว่าบุญที่สัมพันธ์กับหลักคำสอนเรื่องสุคติ (เทวดาในสวรรค์กับมนุษย์ในโลก) สรูปก็คือบุญในแง่นี้เป็นพื้นฐานที่ทำให้คนได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับกุศลกรรมของใครจะมากหรือน้อย กล่าวคือผู้ที่เกิดมาพร้อมกับกุศลกรรมมากก็จะมีอะไรที่ดีกว่าผู้อื่น ขอให้ดูตัวอย่างผลบุญเก่าที่พระพุทธเจ้าตรัสในนิทริกัณฐ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 25/11/19) ไว้ 6 ประการ คือ **มีผิวงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงสมส่วน มีรูปร่างดี ความเป็นใหญ่ และมีบริวารมาก ทั้งหมดนี้เกิดจากขุมทรัพย์คือบุญ** (หมายถึง เป็นผลที่เกิดจากบุญ) ประเด็นเรื่องผลบุญเก่าที่เป็นพื้นฐานของชีวิตศึกษาได้จากคำสอนเรื่องกรรม 12 ในข้อที่ว่า **ชนกรรม** หมายถึง กรรมที่แต่งให้เกิด สรูปก็คือคนที่เกิดมามีอะไรที่ดีเพราะพื้นฐานของกุศลกรรมมีมาก คนที่เกิดมามีอะไรที่ไม่ดีเพราะกุศลกรรมมีน้อย แต่ไม่ว่าคนจะมีอะไรที่แตกต่างกันอย่างไรก็ตาม ข้อสรุปที่สอดคล้องกันของประเด็นนี้คือมนุษย์เกิดมาเพราะกุศลกรรมหรือบุญเก่าเหมือนกัน ข้อยืนยันเรื่องนี้คือพุทธภาษิตที่ว่า **“บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า”** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 15/72/38)

2. บุญใหม่ หมายถึง สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้

เจริญนั้นคือความดีที่เราสะสมหรือกระทำในชีวิตปัจจุบัน ซึ่งจะส่งผลโดยตรงคือทำให้จิตของเราพัฒนาขึ้น เนื่องจากบุญเกิดจากจิตที่เป็นกุศล เมื่อทำแล้วก็ทำให้จิตเจริญขึ้น ตัวอย่างเช่น เมื่อเราบริจาคทานด้วยจิตที่เป็นกุศลจะส่งผลให้ความตระหนี่ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมักมากของเราลดลง

จากประเภทของบุญทั้งสองประการจะเห็นว่า บุญเป็นพื้นฐานของชีวิตทั้งในชีวิตที่แล้วมาและชีวิตในปัจจุบันที่จะสืบต่อไปยังอนาคต ข้อยืนยันเรื่องนี้ศึกษาได้จากพุทธดำรัสที่ว่า **“ผู้ทำบุญไว้อย่อมบันเทิงใจในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังบันเทิงใจในโลกหน้า ชื่อว่าบันเทิงใจในโลกทั้งสอง เขาจอมบันเทิงรื่นเริงใจ เพราะเห็นกรรมที่บริสุทธิ์ของตน”** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 25/16/29) ดังนั้นชีวิตที่ดำเนินไปโดยปราศจากบุญจะประสบกับปัญหานานัปการ ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมที่มีมูลเหตุมาจากการขาดบุญในแต่ละข้อตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ 10 ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากการไม่ให้ (ขาดหลักทานมัย) คือ

1.1 ปัญหาความอดอยาก ความยากจนที่ไม่มีผู้ใดหยิบยื่นโอกาสให้แก่ผู้ประสบกับเคราะห์กรรมเหล่านั้น ในปีหนึ่ง ๆ เราจะพบว่ามีคนทั่วโลกที่อดอาหารตายเป็นจำนวนมาก ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งเนื่องจากพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดไม่ยอมเลี้ยงดู ปัญหาเด็กขาดทุนการศึกษาเนื่องจากความยากจนของครอบครัวและไม่ได้รับการเหลียวแลจากสังคม ปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งเนื่องจากบุตรธิดาไม่เลี้ยง (ขาดหลักอามิสทาน)

1.2 ปัญหาความประพฤติดันเหลวแหลกของคนในสังคม เพราะไม่มีใครแนะนำพร่ำสอน การไม่ตักเตือนกันเฝ้าระวังที่ถูกต้อง หรือการแนะนำชักจูงกันไปเฝ้าระวังที่เสียหาย (ขาดธรรมทาน)

1.3 การประทุษร้ายร่างกาย การฆ่ากัน อย่างเหี้ยมโหดมิให้เราเห็นกันทุกวัน เพราะคนไม่รู้จัก

ให้อภัยกัน การแค้นน้ำใจต่อกัน การเอาวัดเอาเปรียบ ความเห็นแก่ตัวที่จะกลายเป็นนิสัยของคนยุคไอที (ขาดหลักอภัยทาน)

2. ปัญหาที่เกิดจากการขาดศีล (ขาดศีลมัย) ขอยกตัวอย่างตามหลักของศีล 5 เนื่องจากเป็นหลักการเกี่ยวกับสังคมที่ชัดเจนที่สุด คือ

2.1 ปัญหาการเบียดเบียน การประทุษร้ายร่างกายกัน การทารุณกรรมเด็กและสตรี การฆ่าฟันที่มีให้เห็นเป็นประจำวัน (ปาณาติบาต) ที่สำคัญคือสงครามและการก่อการร้ายที่สร้างความหายนะให้แก่มนุษยชาติ จัดเป็นมหาปาณาติบาต

2.2 ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น การฉ้อ ปล้น ฉก ฉิง ชิงราว (อทินนาทาน) โดยเฉพาะปัญหาคอร์รัปชันที่จัดเป็นมหานิทานคือการฉ้อฉลเงินของประเทศที่เป็นสมบัติของประชาชนทุกคน

2.3 ปัญหาการละเมิดคู่ครองของผู้อื่น หรือปัญหาชู้สาว รวมไปถึงปัญหาทางเพศอื่น ๆ เช่น การข่มขืน การทำอนาจาร ที่สำคัญคือปัญหาที่พ่อผู้ให้กำเนิดข่มขืนลูกสาวของตนหรือญาติผู้ใหญ่คือ ปู่ ตา ลุง ข่มขืนหลานสาวของตัวเอง (กาเมสุ มิจฉาจาร) ปัญหาที่ยังแก้ไม่ตกคือปัญหาการขายบริการทางเพศ ปัญหาการอยู่กินกันก่อนแต่งงาน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร จัดเป็นมหากาเมสุ มิจฉาจาร

2.4 ปัญหาการโกหก หลอกลวง ต้มตุ๋นกัน คนขาดความจริงใจต่อกัน ไว้เนื้อเชื่อใจกันไม่ได้ สวมหน้ากากเข้าหากัน (มุสสาวาท) บางคนโกหกคนทั้งประเทศ กลายเป็นมหามุสสาวาท

2.5 ปัญหาการทำลายตัวเองด้วยการเสเพลมึนเมา และนำไปสู่การทำลายผู้อื่น ภาพข่าวคนที่เสพยาบ้าคลุ้มคลั่งจับผู้อื่นเป็นตัวประกัน บางครั้งก็ฆ่าตัวประกันตาย สถิติของอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์ปีใหม่ในแต่ละปีที่มีผู้คนล้มตาย บาดเจ็บ ทุพพลภาพ เสียทรัพย์สินเป็นจำนวนมากเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงความหายนะที่เกิดจากการขาดศีลข้อนี้ได้เป็นอย่างดี (สุรา

เมระยะมีชชะปะมาทัญฐาน)

3. ปัญหาที่เกิดจากการขาดการฝึกฝนอบรมจิตเนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นตัวบีบบังคับทำให้คนเห็นห่างจากความดีข้อนี้ ส่งผลให้เกิดปัญหาติดตามมามากมาย อาจกล่าวได้ว่าจิตวิญญาณของคนในยุคปัจจุบันบางส่วนหรืออาจจะกล่าวว่าส่วนใหญ่เปราะบางไม่มั่นคง ไม่หนักแน่นซึ่งเราจะเห็นอยู่เสมอว่ามีคนฆ่าตัวตาย ทำร้ายตัวเองในรูปแบบต่าง ๆ หรือบางคนอาจเสียดสี เนื่องจากไม่สามารถต่อสู้กับปัญหาชีวิตได้ อาจกล่าวสรุปได้ว่า ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมมีมูลเหตุมาจากสภาวะจิตที่ไม่ได้รับการฝึกฝนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าฟันกันหรือความเห็นแก่ตัวก็ตาม (ขาดหลักกาวนามัย)

4. ปัญหาที่เกิดจากการขาดความอ่อนน้อม การไม่มีสัมมาคารวะ ซึ่งเราจะพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทย นำไปสู่ความแข็งกระด้าง รวมไปถึงความไม่เคารพเชื่อฟังกัน ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือคนไม่ว่ากล่าวตักเตือนกัน เป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน ไม่ยุ่งเกี่ยวข้องกัน เพราะไม่ยอมยกมือเรื่อง (ขาดหลักกอบายนามัย)

5. ปัญหาที่เกิดจากการขาดหลักเวทย์ยวัจฉัย เช่น ความเห็นแก่ตัว ยึดประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมก็อยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่มีใครเสียสละไปสะสางหรือจัดปัญหาเหล่านั้น เมื่อคนไม่คิดจะทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น สังคม ผลที่ตามมาก็คือประเทศไม่ได้รับการพัฒนา ปัญหาสังคมต่าง ๆ ก็ไม่ได้รับการแก้ไข ตัวอย่างเช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่หลายคนเป็นผู้ก่อขึ้น แต่มีน้อยคนที่จะลงมือจัดการแก้ไขปัญหานี้ สรุปก็คือปัจจุบันคนทำลายมีมาก แต่คนสร้างสรรค์ลดน้อยลง สังเกตได้จากเมื่อมีการรณรงค์ให้คนออกมาช่วยกันขจัดปัญหา สิ่งแวดล้อมก็ได้รับการตอบสนองจากคนที่มิเวทย์ยวัจฉัยจำนวนน้อย ส่งผลให้ปัญหาที่ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเด็ดขาด อีกตัวอย่างหนึ่งคือเพื่อนบ้านถ้ายึดหลักเวทย์ยวัจฉัยก็จะช่วยเหลือป้องกันซึ่งกันและกัน เช่น เป็นหูเป็นตาให้แก่

เพื่อนบ้านในการระแวงระวังอันตรายที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น สังคมไทยในอดีตเป็นตัวอย่างของสังคมแบบเวทย์ยวัจฉัย กล่าวคือเป็นสังคมแบบสมานฉันท์ที่ทุกคนต่างร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรค์บ้านเมือง ร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมของสังคมหรือของเพื่อนบ้าน ตัวอย่างเช่น การสร้างถนนขึ้นคดอยสุเทพโดยการนำของท่านครูบาศรีวิชัย เป็นข้อยืนยันผลดีของหลักเวทย์ยวัจฉัย แต่สังคมในปัจจุบันกล่าวกันว่าเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน จึงทำให้ปัญหาเกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น กรณีเพื่อนบ้านถูกอาชญากรเข้าไปฆ่าหรือทำร้าย ปล้นทรัพย์ เป็นต้น เพราะสภาพสังคมที่เป็นแบบช่างมัน ไม่ใช่เรื่องของเรา

6. ปัญหาที่เกิดจากการหวงความดี ไม่แบ่งปันส่วนแห่งความดีหรือไม่อยากให้ใครได้ความดีงามเหมือนตน ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น คนมุ่งแต่เอาดีใส่ตัวเอง ไม่ใส่ใจถึงคนอื่น กลายเป็นความนิ่งเฉยของความดี ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นนับว่าเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง (ขาดหลักปัตติทานนามัย)

7. ปัญหาที่เกิดจากการไม่ยินดีหรือชื่นชมในความดีความสำเร็จของผู้อื่น ที่เห็นได้ชัดเจนคือปัญหาที่เกิดจากการอิจฉาริษยา ไม่สามารถทนได้เมื่อเห็นคนอื่นได้ดี มีความสำเร็จมากกว่าตน หรือไม่อยากเห็นใครทำความดี หรือทำเรื่องที่เกินหน้าเกินตาตน จนต้องหาทางกลั่นแกล้ง ทำร้ายกัน เพื่อให้คนหรือกิจการของคนที่ยตนอิจฉาพังพินาศไป ปัญหาคนดีถูกกีดขวางไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้นำหรือผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนทำให้ประเทศชาติและองค์กรไม่ได้รับการพัฒนา และเกิดความตีบตัน เป็นต้น เป็นเหตุให้เกิดค่านิยมในทางที่ผิด ๆ เช่น **ทำดีได้อย่าเด่น เดียวจะเป็นภัยแก่ตัวเอง** เป็นต้น (ขาดหลักปัตตทานุโมทนา นามัย)

8. ปัญหาที่เกิดจากการไม่ฟังธรรมหรือหลักการที่ดีงาม ไม่ศึกษาเล่าเรียน ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบันนี้คือการไม่เข้าวัดฟังธรรมของพุทธศาสนิกชน

มองเห็นการพึ่งพารวมเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย ไร้สาระ ปัญหาการไม่ฟังคำแนะนำของพ่อแม่ของเยาวชนไทย การไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน นักศึกษาบางคน เป็นเหตุให้ไม่ได้รับความรู้ หมดอนาคตทางการศึกษา การไม่สนใจที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น (ขาดหลักธัมมัสสวนนัย)

9. ปัญหาที่เกิดจากการไม่แสดงธรรม หวงความรู้ ไม่ให้ข้อคิดเห็น ไม่สอน ไม่แนะนำหรือ ตักเตือนกัน ในทางที่ถูกต้อง การไม่ถ่ายทอดสิ่งที่งาม ให้แก่บุคคลอื่น กลายเป็นความหยุดนิ่งของความรู้หรือ ธรรมที่ทรงคุณค่าซึ่งเราจะเห็นว่ามีคนจำนวนมากที่ตาย ไปพร้อมกับวิชาความรู้ที่ทรงคุณค่าไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์เหล่านั้นให้คนอื่นได้ศึกษาเรียนรู้ถ่ายทอด กัน ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ทั้งศาสตร์ด้านวิชาชีพ และคุณธรรมไม่เจริญก้าวหน้า

10. ปัญหาที่เกิดจากมิจฉาทิฐิ คือความคิด เห็นที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงมีตัวอย่างในเรื่องนี้มากมาย โดยเฉพาะปัญหาเรื่องยาเสพติดที่สะท้อนถึงความคิด เห็นที่มีโทษเป็นมूल ไม่เห็นโทษหรือพิษภัยของยาเสพติด หลงไปเสพ ซึ่งเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น การลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้น (ขาดหลัก ทิฎฐุชกรรม)

จากปัญหาที่ยกตัวอย่างมาทั้ง 10 ข้อจะเห็นว่าบุญเป็นพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตและชีวิตจะขาดบุญ ไม่ได้เลย ถ้าชีวิตขาดบุญเมื่อใดผลที่ตามมาคือปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นดังตัวอย่างที่กล่าวแล้วข้างต้น ทำให้ชีวิต สิ้นคม และสิ่งแวดล่อมเสียคุณภาพ กลายเป็น วิฤติการณทางสังคมและสิ่งแวดล่อม ถ้าเราพิจารณา จากองค์ประกอบของบุญกิริยาวัตถุหรือวิถีทางบุญทั้ง 10 ข้อ จะพบว่าบุญเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ประจำวันของเราทุกขณะ ข้อสรุปของบุญคือพื้นฐาน ของชีวิตในหัวข้อนี้ก็คือชีวิตที่มีบุญเป็นเครื่องนำพาจะ เป็นชีวิตที่ดำเนินไปอย่างประสานสัมพันธ์กับทุกสิ่ง เป็น ชีวิตที่สร้างสรรค์ก่อให้เกิดพัฒนาการที่ดีทั้งในระดับ

ส่วนตัว ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล่อมเป็นชีวิตแห่งบุญที่ ส่งผลให้เกิดความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ร่วมกัน

วิธีการทำบุญ

ในหัวข้อที่แล้วได้กล่าวถึงที่มาแห่งบุญซึ่ง สะท้อนถึงวิธีการทำบุญด้วย ซึ่งในแต่ละข้อมีรายละเอียดมาก ไม่สามารถจะกล่าวได้ทั้งหมด แต่ใน หัวข้อนี้จะขอกกล่าวถึงแนวทางการสร้างปัจจัยพื้นฐาน ของชีวิตคือบุญตามองค์ประกอบต่อไปนี้

1. ศรัทธา หมายถึง มีความเชื่อมั่นในบุญ หรือความดีว่ามีผลดีต่อตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่ง แวดล่อม เป็นหลักที่ทุกคนควรมี ควรกระทำ เนื่องจาก นำมาซึ่งคุณภาพจิตที่ดี มีความสุข และยังเป็น ประโยชน์ต่อบุคคลและสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ดังข้อ สรุปรของปิ่น มุทุกันต์ (2535 : 284) ที่ว่า **“ความดีทุกอย่าง ที่คนเราทำได้ แม้จะไม่ให้ผลในปัจจุบันทันตาก็ไม่สูญ เปล่า ความดีเหล่านั้นจะรวมกันปรุงแต่งจิตให้ดีขึ้นซึ่ง เรียกว่า บุญวาสนา”** ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการสร้าง ความเชื่อมั่นโดยมีปัญญาที่จะกล่าวในข้อที่สองเป็น เครื่องกำกับ

2. ปัญญา หมายถึง การใช้สติ ปัญญา พิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบเพื่อให้การทำบุญหรือความดีของเราสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มที่โดยจะ ต้องพิจารณาถึงเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุญอย่าง รอบคอบ ในส่วนนี้ขออธิบายโดยประยุกต์จากหลัก **สัปปริสรธรรม 7** ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 11/357/400) คือ

2.1 ธัมมัญญาตา รู้จักเหตุ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ ความหมาย วัตถุประสงค์ และวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องของวิธีการทำบุญในแต่ละข้อว่า เป็นสาเหตุที่จะนำไปสู่ความดีงามอย่างไรเพื่อให้เราเห็น ความสำคัญของบุญมากขึ้น

2.2 อตถัญญาตา รู้จักความมุ่งหมาย หรือรู้จักผลคือรู้จักความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้

ประโยชน์หรือผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ สรุปก็คือรู้ว่าผลของบุญในแต่ละข้อนั้นส่งผลดีต่อใครในด้านไหนอย่างไร

2.3 อุตตัญญูตา รู้จักตนโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด สถานภาพ และคุณธรรม ตัวอย่างเช่น การจะสอนธรรมหรือให้คำแนะนำต่อผู้อื่นต้องรู้ว่าเรามีความรู้ที่จะแนะนำเขาหรือไม่ มีใช้สอนหรือแนะนำแบบผิด ๆ เพราะนั่นคือการกระทำบาป

2.4 มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ เช่น การบริจาทานต้องพิจารณาว่าเราจะทำได้มากน้อยแค่ไหน ต้องดูให้พอเหมาะ ถ้าทำมากเกินไปเราและครอบครัวเดือดร้อนก็ไม่ใช่เรื่องที่ถูกต้อง เป็นต้น

2.5 กาลัญญูตา ความรู้จักกาลคือรู้จักเวลาที่เหมาะสมและระยะเวลาที่ต้องใช้ในการประกอบกิจ ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เช่น การถวายอาหารแก่พระสงฆ์ ต้องทำในช่วงตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยงวันเท่านั้น เลยไปถือว่าผิดวินัยสงฆ์

2.6 ปริสัณญูตา ความรู้จักบริษัทคือ รู้จักชุมชน เมื่อเข้าไปหาจะต้องปฏิบัติอย่างไรถึงจะเหมาะสม ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร ตัวอย่างเช่น การเข้าไปหาพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติอย่างไรวางตัวอย่างไร ใช้คำพูดอย่างไรถึงจะถูกต้องเหมาะสม

2.7 ปุคคัลัญญูตาหรือปุคคัลปโรป รัญญูตา ความรู้จักบุคคลคือความแตกต่างของบุคคล เช่น อธิษัตถ์ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ตัวอย่างเช่น เรื่องการให้ทานต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้นสมควรได้รับการสงเคราะห์หรือไม่ มีใช้ให้โดยไม่ได้ระตรองอาจเป็นการสนับสนุนพวกมีฉาชีพเช่นแก๊งขอกทานหรือผู้ที่ปลอมตัวบวชเป็นพระสงฆ์เที่ยวเรียไร เป็นต้น

3. เจตนา หมายถึง ความพร้อมของจิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการทำบุญในทุกเรื่อง

เนื่องจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องเจตนาเป็นสำคัญ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติ 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

3.1 ก่อนทำต้องตั้งเจตนาดีไว้ในเบื้องต้น เป็นความตั้งใจทำ มิใช่ทำเพราะถูกผู้อื่น ลังคม หรือสถานการณ์บังคับให้ทำ กล่าวสรุปก็คือการตั้งความปรารถนาดีทั้งต่อตัวเอง ผู้อื่น และสังคมแล้วจึงลงมือให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา อ่อนน้อมถ่อมตนบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

3.2 ขณะทำ ต้องมีใจชื่นชมกับความดีนั้น

3.3 หลังทำ มีจิตชื่นบาน เป็นสุข นึกถึงความดีที่ได้ทำแล้วครั้งใดเป็นปลาบปลื้มด้วยมองเห็นถึงผลดีในเรื่องที่ตนได้ทำไว้ มิใช่ทำแล้วเกิดความทุกข์หรือเสียดาย

4. ความต่อเนื่อง หมายถึง การทำบุญต้องทำแบบติดต่อกัน เนื่องจากคำว่าบุญในที่นี้ยังเป็นความดีในระดับโลกียะที่ยังมีความผันแปรได้ ตัวอย่างเช่น การเสียสละ บางครั้งเราอาจเกิดความเสียดายทรัพย์สินของที่จะบริจาคจนเป็นเหตุให้เราไม่สามารถบริจาคสิ่งนั้นๆ ได้ ดังนั้นการทำบุญที่จะทำให้เป็นพื้นฐานของชีวิตจริง ๆ ต้องทำแบบติดต่อกันกลายเป็นนิสัยและสร้างภาคีเชื่อมเครือข่ายให้กระจายไปยังบุคคลอื่น ๆ จึงจะได้ผลเต็มที่ นอกจากหลักการทั้ง 4 ข้อแล้ว ยังมีข้อที่ต้องพิจารณา เพื่อให้วิธีการทำบุญเป็นไปอย่างถูกต้องขอให้พิจารณาองค์ประกอบของการทำบุญต่อไปนี้

1. ความบริสุทธิ์ หมายถึง ความบริสุทธิ์ทั้งทางด้านวัตถุ เช่น สิ่งที่จะให้ผู้อื่นต้องเป็นสิ่งที่เราได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ หมายถึง เรามีความยินดีที่จะทำความดี มิใช่ทำเพราะถูกค่านิยมหรือใครบังคับ และผู้รับกรณีที่ทำบุญมีความเกี่ยวข้องด้วย เช่น การบริจาคทางต้องเป็นผู้สมควรรับจริง ๆ เป็นต้น

2. ประโยชน์ เรื่องที่เราจะทำนั้นเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้

ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น

3. การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคม เรื่องที่เป็นบุญจริง ๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย ตัวอย่างเช่น การให้อาหารสัตว์ต้องให้พอประมาณ มิใช่ให้จนเกินประมาณเพราะจะทำให้เกิดผลเสียต่อสัตว์ได้

4. ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม โดยสรุปก็คือ ต้องให้เป็นตามหลักแห่งการทำบุญในแต่ละเรื่องจริง ๆ ข้อนี้ต้องศึกษารายละเอียดถึงวิธีการทำบุญในแต่ละวิธี ด้วยว่าทำอะไรถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง อย่างไร เป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง เช่น การให้สิ่งมีนเมาหรือสิ่งเสพติดจัดเป็นทานก็จริง แต่ผิดหลักของศีลธรรมคือศีลข้อที่ 5 เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่ต้องควรระมัดระวังในการทำบุญอีกหลายเรื่องขอให้ดูตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทานวัตถุสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 23/33/288) คือ

1. ความชอบ หมายถึง พึงพอใจในตัวบุคคลจึงทำ บางครั้งอาจนำไปสู่ปัญหาได้ กรณีเช่นประชาชนพากันเลื่อมใสพระสงฆ์บางรูป นำสิ่งต่าง ๆ ไปถวายทานจนเกินความจำเป็น การกระทำเช่นนี้เป็นการสนับสนุนให้พระสงฆ์สะสมสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะเงินทอง ซึ่งผิดพุทธประสงค์ตามหลักพระธรรมวินัย

2. ทำไปเพราะโกรธ เช่น การทำบุญแบบประชดประชัน ทำเพราะขัดไม่ได้ แม้แต่ใจจะซุนเคืองก็ทำเพื่อให้พ้นไปที่

3. ทำเพราะไม่เข้าใจหรือความเขลา ใครให้ทำอย่างไรก็ทำ โดยปราศจากความรู้ ความเข้าใจ และประเด็นนี้เองที่ทำให้ชาวพุทธจำนวนมากไม่น้อยต้องตกเป็นเครื่องมือของผู้ที่แสวงหาผลประโยชน์จากศรัทธาของประชาชน

4. ทำตามประเพณีที่บรรพบุรุษถ่ายทอดต่อกันมา ขอยกตัวอย่างเช่น การถวายหมาก พลู บุหรี่กับ

พระซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นบุญหรือความดี ซึ่งถ้าพิจารณาตามหลักวินัยของพระสงฆ์แล้วเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเนื่องจากหมาก พลู บุหรี่เป็นสิ่งเสพติดประเภทหนึ่ง

นอกจากนี้ในพระสูตรเดียวกันยังได้กล่าวถึงการทำความดี (บุญ) ในลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ

1. หวังสุคติ โดยเห็นโทษของทุกคติ หมายถึง การทำบุญในลักษณะนี้ ผู้ทำต้องเห็นค่าของความดีที่ส่งผลให้เราไม่ตกไปสู่ที่ชั่ว อาจตีความได้เป็น 2 ลักษณะคือที่ชั่วในชีวิตนี้ เช่น อบายมุขและที่ชั่วในโลกหน้า คือนรก สัตว์เดรัจฉาน เปรต และอสุรกาย

2. ทำเพื่อให้ใจผ่องใส เกิดความสุข หมายถึง ผู้ทำต้องเห็นผลดีของบุญในแง่ที่ทำให้จิตใจผ่องใส มีความสุขเนื่องจากได้ลดละอำนาจใจต่ำ

3. ทำเพื่อให้คุณภาพจิตดีขึ้น หมายถึง ผู้ทำบุญต้องเล็งเห็นว่า การทำบุญจะส่งผลให้เกิดคุณธรรมที่พัฒนาจิตของตนให้ดีขึ้น เช่น มีเมตตา กรุณา หิริโอตตปปะมาทขึ้น เป็นต้น

จากองค์ประกอบของบุญที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่า การทำความดีตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องที่ยากอะไรเลยถ้าเราเข้าใจถึงความหมาย วิธีการปฏิบัติ และข้อที่ควรระมัดระวัง เมื่อทำไปแล้วก็จะทำให้ผู้ทำได้รับอานิสงส์หรือผลดีที่เกิดขึ้นกับตัวเองเป็นอันดับแรก ขอให้ดูตัวอย่างผลบุญที่เกิดจากการให้ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทานานิสังสสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 22/35/56) คือ

1. เป็นที่รักของมหาชน
2. คนดีต้องการคบหา
3. ชื่อเสียง เกียรติ คุณความดีแผ่กระจายไป
4. จิตไม่เห็นห่างจากคุณธรรม
5. ตายไปแล้วไปสู่สุคติ

จะเห็นว่า อานิสงส์ทั้ง 5 ประการ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบุญอยู่ที่ชีวิตในปัจจุบันที่เราสามารถเห็นผลในชาตินี้ โดยเฉพาะข้อที่ 4 ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์

หลักของการทำบุญ หมายถึง มุ่งไปที่จิตของบุคคลที่ทำได้ ต้องเป็นจิตที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม ไม่ใช่จิตที่เต็มไปด้วยกิเลสหรือทำเพื่อเพิ่มพูนกิเลส ดังนั้นหลักความดีในพระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นให้ศาสนิกกระทำในชีวิตปัจจุบัน แม้ว่าความดีนั้นจะเป็นเพียงเล็กน้อยก็ไม่ควรละเลยหรือเพิกเฉย อย่างที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า **“บุคคลอย่าสำคัญว่าบุญเล็กน้อยคงจักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำยังเต็มด้วยน้ำที่ตกมาที่ละหยาด ๆ ได้ฉันใด คนมีบุญเมื่อสะสมบุญแม้ทีละเล็กละน้อยก็เต็มด้วยบุญได้ฉันนั้น”** (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 25/16/29) เมื่อวิเคราะห์จากพุทธภาษิตนี้ จะเห็นหลักการที่เกี่ยวกับบุญประการหนึ่งคือความดีต้องทำแบบต่อเนื่องจนกลายเป็นนิสัยธรรมหรือกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไปโดยอัตโนมัติ แม้จะทำวันละเล็กน้อยก็ตาม นั่นหมายถึงบุญจะทำให้จิตของบุคคลที่สะสมเต็มเปี่ยมด้วยบุญเหมือนอย่างพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต้องอาศัยการบำเพ็ญบุญบารมีมาเป็นระยะเวลายาวนาน

สรุป

จากหลักการที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่าบุญเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ นอกจากคนที่ไม่รู้ไม่เข้าใจ มองคำว่าบุญเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่กระทำกันในวัดโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีให้เท่านั้น แต่ความหมายของบุญและวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมถึงชีวิตของปุถุชนที่ยังอยู่ในระดับโลกียะในทุกด้านซึ่งชีวิตจะขาดหลักการเหล่านี้ไม่ได้เด็ดขาด ถ้าขาดนั้นก็หมายถึงจะเกิดปัญหาที่ติดตามมา ซึ่งบางอย่างอาจจะไม่รุนแรง แต่บางเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่น่ากลัวอย่างยิ่ง ดังนั้นการที่จะทำให้ชีวิตอยู่

กับบุญเหมือนที่ขอบพุดกันติดปากว่า**เป็นบุญของเรา เป็นบุญของเขา** จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเรื่องบุญให้ถูกต้อง ซึ่งจะทำได้แนวทางปฏิบัติเพื่อลดภาวะที่ไม่พึงปรารถนาภายในจิตใจของตัวเอง และลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิตอื่นและสังคมด้วย ข้อสรุปในประเด็นนี้ก็คือทุกคนต้องช่วยกันสร้างโลกให้เต็มเปี่ยมด้วยบุญเพื่อเป้าหมายแห่งสันติสุขร่วมกันเหมือนอย่างแนวคิดของประเวศ วะสี (2540 : 88) ที่ว่า **โลกทั้งโลกต้องเป็นเนื้อหาบุญ วิกฤตการณ์จึงจะสงบระงับลง ซึ่งชาวพุทธจะต้องศึกษาให้เข้าใจและช่วยกันทำให้พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการสร้างสันติภาพและสันติสุขให้เกิดแก่มวลมนุษยชาติทั้งโลก** แต่เป้าหมายของพระพุทธศาสนามีได้มุ่งให้ศาสนิกหยุดอยู่เพียงแคความดีในระดับโลกียะหรือความดีที่เป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้ความดีอื่น ๆ เท่านั้น แต่มุ่งให้ศาสนิกพัฒนาระดับจิตของตนให้เข้าถึงความดีสูงสุดดังข้อสรุปของเค.เอ็น.ชยติลเลเก (2537 : 12) ที่ว่า **“ความดีสูงสุดหรืออุดมคติทางจริยศาสตร์นั้นคือเอกภาพแห่งความสุข ความสมบูรณ์ ความรู้แจ้งและเสรีภาพ สิ่งเหล่านี้เองที่รวมกันเป็นหนึ่งและถือว่าความดีสูงสุดก็คือสิ่งที่รวมไว้ซึ่งความสุขสุดยอด ความสมบูรณ์ทางศีลธรรม ความรู้แจ้งสิ้นสุด และความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์นั่นเอง อันนี้เองที่เป็นเป้าหมายของชีวิตที่จะพึงบรรลุถึงได้ในชีวิตของมนุษย์หรือมนุษยโลกนี้”** เป้าหมายสูงสุดในข้อความนี้จึงถือว่าเป็นประโยชน์สูงสุดของมหาชนหรือมนุษยชาติตามอุดมการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกไปประกาศศาสนาเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกให้ได้รับประโยชน์สุขนั่นเอง

บรรณานุกรม

- เค.เอ็น. ชยติลเลเก. (2537) **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. แปลและเรียบเรียงโดย สุเชาวน์ พลอยชุม.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปิ่น มุฑากันต์. (2527) **พุทธศาสตร์ ภาค 3**. กรุงเทพฯ : กมลการพิมพ์.
- _____. (2535) **มงคลชีวิต ภาค 1**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี (ม.ป.ป.) พุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- _____. (2540) **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมิเด็จพระสังฆราชเจ้า. (2530) **พระคัมภีร์อภินันท์ปิฎก**.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที. (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2532) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2536) **พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต) (2539) **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย เกิดแก้ว. (2537) **พระพุทธศาสนาในสังคมที่เปลี่ยนแปลง : ศึกษาเปรียบเทียบการดักบาตรของ
พุทธศาสนิกชนในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี**.
วิทยานิพนธ์ อ.ม. (อักษรศาสตรมหาบัณฑิต) นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2529) **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุณฺณานุกาภ. (2535) **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.